

caule slouží k důkazu arsenu, *P. roquefort* a *P. camembert* jsou obsaženy ve známých sýrech. *Sclerotinia trifoliorum* působí rakovinu jetele. *Sclerotinia fructigena* napadá ovoce, jež nepadá se stromu, nýbrž na něm visí zaschlé. Říká se mu „mumiové ovoce“.

B. *Basidiomycetes* (stopkovýtrusné). *Ustilago tritici* je prašná sněť pšeničná. *Tilletia tritici* je mazlavá sněť pšeničná. *Puccinia graminis*, černá rez, napadá naše obilniny. *Merulius lacrymans*, dřevomorka, ničí dřevěné součástky staveb. *Polyporus*, choroš, tvoří známé útvary na stromech, *P. fomentarius* se užíval k zapalování troudu a k nastavování krve z ran.

Mezi t. zv. *Fungi imperfecti*, houby, jejichž všechna stadia nejsou dosud známa, čítáme i některé kožní parasity. *Trichophyton tonsurans* napadá vlasatou kůži a tvoří malé lysinky, *Microsporon furfur* působí na kůži hnědé skvrny, *Achorion Schoenleini* je původcem lysivého oparu (*Herpes tonsurans*) a jistých hnisavých kožních zánětů ve vousích (*sycosis*).

Co je charakterologie?

Dr. VLADIMÍR TARDY.

Řecké slovo *ch a r a k t é r* bereme ve významu svéráz; charakterologie je věda o duševním svérázu lidí. Slova *ch a r a k t é r* se užívá také ve smyslu osobnost mravních zásad; v tomto smyslu se však toho slova v psychologii ne užívá. Charakterologie se může zabývatí kterýmkoli člověkem a nijak ho mravně nehodnotí.

Lidí je nesmírně mnoho a charakterologie se proto nemůže obírat každým jednotlivcem. Podává však návod, jak lze jednoho člověka podle jeho duševních znaků rozlišit od jiných.

Byla vyslovena these, že všichni lidé mají tytéž duševní znaky, jen jejich kvantitou prý se liší. Charakterologie by v tomto případě postupovala tak, že by jednak podala seznam těch vlastností všem lidem společných, jednak návod, jak zjistit kvantum každé z nich u kteréhokoli člověka. Skutečně se tímto postupem někdy lidé hodnotí. Sestaví se několik vlastností (rozhodně ne všechny lidské vlastnosti, nýbrž jen ty, na nichž právě záleží) a pro každou se udá stupnice od nejslabšího stupně k nejsilnějšímu. Více stupňů než 5 nebývá, protože většinou přesněji nedovedeme duševní vlastnosti určovati. Příklad takové stupnice jednoho znaku o třech členech: Poměr k majetku: 1. štědrý, 2. průměrný, 3. lakomý. Nebo: 1. srdečný, 2. průměrný, 3. chladný. Jak je vidět z těchto příkladů, neříká tato theorie, že každý člověk je lakomý, nýbrž jen, že každý člověk má určitý poměr k rozdávání majetku, poměr určitého stupně. Podobně má každý člověk jistý sklon k sympatiím k lidem, s nimiž přijde ve styk. Póly tohoto vztahu jsou označeny slovy srdečný — chladný.

Takto formulovaná these zdá se býti pravděpodobnou a úkolem charakterologie bylo by podat systém takových obecných duševních znaků.

Vezměme si však na př. duševní znak stupeň *s e b e v ě d o m í*. Hned zjistíme, že jeho póly je několik: sebevědomý — málo sebevědomý, hrdý — po-

korný, pyšný — skromný; patří sem také jména bez vhodných protikladů, jako nafoukaný, domýšlivý, velikášský. Jde-li o rozum, máme názvy rozumný, chytrý, bystrý, inteligentní, rozšafný, moudrý a jejich protiklady jako hloupý, tupý, omezený, pitomý, bláznivý, dětinský. Seřadit tyto a podobné znaky je úkol velmi obtížný. Je pravda, že každý člověk má nějaký stupeň rozumové úrovně, ale má smysl zvláště určovat, do jaké míry je rozumný, do jaké míry je chytrý, v jaké míře je bystrý, pak rozšafný a v jakém stupni je moudrý? V praxi to neděláme, nýbrž vybereme z řady těchto slov to, které se na něj nejvíce hodí. Řekněme na př.: „Je to člověk sice chytrý, ale ne moudrý“ nebo „je sice bláznivý, ale má nápady“ nebo „je hloupý a dětinský“ nebo jen jeden znak „je velmi inteligentní“.

Charakterologové sestavili slovníky duševních vlastností v různých jazycích. V češtině snadno najdeme 500 slov a jest jich ovšem mnohem více. Jeden americký slovník obsahuje 5000 slov charakterologického významu. Kdybychom měli u každého člověka určovat jen těch 500 znaků (některé z nich ovšem patří mezi protiklady na téže stupnici), nebyli bychom tak brzy hotovi a dostali bychom nakonec velmi nepřehledný výsledek. Kdybychom se omezili jen na základní kategorie, jako třeba vnímání (vnímavý — nevšimavý), fantasií, rozum, cit, sebevědomí, snažení, jednání (silná nebo slabá vůle), dostali bychom velmi chudé vystižení člověka.

Ale i tyto obecné kategorie duševní jsou důležité; zvláště nás zajímá, jaký je jejich vzájemný kvantitativní poměr u člověka. Tak na př. mluvíme o člověku, který víc pozoruje než jedná, o člověku s převahou rozumu, o osobě citové, o typu volním. K podrobnějšímu vystižení duševních vlastností člověka je však nutno specialisovat. A v tomto směru nauka, tvrdící, že všichni lidé mají stejné znaky duševní, jen v různé míře, selhává.

Nestačí pak ani určení některých význačných duševních vlastností, je třeba vystihnout také jejich vzájemný poměr kvalitativně. Tak na př. máme člověka s převahou rozumu, který bývá většinou chladný, ale nezřídka je dojat, třebas sentimentálně. Proti tomu je člověk, který má stejnou míru citu, ale tento cit nevystupuje v krátkodobých sentimentálních záchvatech, nýbrž proniká stejnoměrně i rozumovou činností, takže tento člověk se silným rozumem není tak chladný jako prvý. Vzájemné pronikání duševních funkcí nazývá se *integrace*. U některého člověka je rozum s citem integrován, u jiného nikoli. Funkce duševní, která u člověka převládá, bývá často také jeho principem integračním. Tak na př. člověk s převahou rozumu provádí i ve svých citech bezděčně výběr podle toho, zda se zdají rozumné či nikoli; má-li značnou fantasií, neopouští jí úplně volnou uzdu, nýbrž představuje si jen to, co se mu zdá uskutečnitelné. Ale nemusí tomu tak být vždy. U jiného člověka můžeme nalézt střízlivý rozum a vedle toho bujnou fantasií, která ovšem není směřována se skutečností. Jsou lidé jednotní (integrování) a ne-jednotní až rozpolcení (desintegrování nebo složitěji, dvojmo integrování).

Vedle vztahů jednotlivých duševních funkcí je pro svéráz člověka důležitý poměr mezi jednotlivými sklony citovými a snahovými. Někdy se slova *character* užívá právě jen pro tyto sklony, kdežto stránka poznávací se vy-
stihuje v pojmech *nadání* (pozorovatelské, fantasijské, rozumové). Citové sklony, jako na př. sklon k obdivu a sklon ke kritice, k lásce a k nenávisti, k poroučení a k poslouchání, jsou v poměru polaritě (kromě dalších vztahů, jakým je na př. příbuznost nenávisti a kritiky, lásky a štědrosti, poslouchání a obdivu). Tato polarita není jen v uvedených pojmech, nýbrž v člověku samém. V jednom člověku se utkává kritičnost se sklonem k obdivu, nebo stranictví a smysl pro spravedlnost, v jiném ctižádost a požívačná lenost, láska a ješitnost. Utkávat se mohou nejen vlastnosti přísně protichůdné, nýbrž i jiné, jak ukazují poslední dva příklady. Sklony morální se všeobecně utkávají s nejrůznějšími sklony citovými a snahovými. Rovněž tak rozum, míníme-li tím zřetel k budoucím následkům jednání (opatrnost, vypočítavost), utkává se jakožto jedna tendence s různými tendencemi snahovými. A tak můžeme plným právem říci o někom, že je nadšený i kritický nebo plný snahy po obohacení a přitom sklonu k rozdávání. Takové protichůdné tendence však vedou buď k vnitřním bojům a rozporům nebo kompromisům.

Nauka o charakteru učí, že týž sklon citový nebo snahový může býti výslednicí různých vnitřních sil. Člověk je bezohledný třeba z nedostatku všímavosti nebo z nedostatku sympatií, ale také z egoismu, který nevylučuje všímavost nebo sympatie (ale slabší než egoismus). Obdivovat může člověk málo kritický, ale i ten, který má silné sklony ke kritice, ale překonávané ještě větším sklonem k obdivu. Což teprve, jde-li o vlastnosti vnější, označované slovy přízpůsobivost, poctivost, ochota a pod. Ty mohou být podmíněny velmi různými vlastnostmi vnitřními.

A tak vidíme, že charakterologie sice vychází z označení běžné řeči, ale vidí člověka daleko podrobněji a složitěji. Proto charakterolog odmítá lidi dělit na typy. Praktikové by měli rádi od psychologie poměrně malý počet přihrádek, do nichž by mohli roztrždit všechny lidi. Ale psychologie takové schema nemůže s dobrým svědomím sestavit. Každý člověk sám si však lidi třídí, především na sympatické a antipatické (ovšem nejsou to dva typy, nýbrž skupiny, mezi nimiž jsou přechody), a pak na další, na př. takové, před nimiž je nutno mít se na pozoru, a ty ostatní.

Jak souvisí tento subjektivní dojem se skutečným charakterem posuzovaného člověka, o tom jsou různé studie. Patří to do toho oddílu charakterologie, který se zabývá způsoby, jimiž se charakterové vlastnosti určují. Tato věda se nazývá *psychodiagnostika* a dělí se na psychodiagnostiku nadání a psychodiagnostiku sklonů (tendencí).

Ještě jeden druh duševních vlastností jsme neuvedli, totiž vlastnosti *psychomodální*. Jsou to především vlastnosti *temperamentu*. Roz-

dělení na flegmatiky a sanguiniky, melancholiky a cholery je ovšem starožitné a nevyčerpává zdaleka lidské temperamenty. V pojmu temperamentu se spojuje stupeň citové vzrušivosti (malá — velká) s náladou (na př. povznesená — skleslá; agresivní — klidná). Známé *Kretschmerovy* typy cyklothymního, schizothymního a viskózního člověka jsou především typy temperamentů a k tomu přistupují vlastnosti integrace. Cyklothymní má normální nálady, ať už spíše veselé či smutné, bez velkého napětí a křečovitosti, bez vnitřních rozporů. Schizothymní je člověk protikladů (vzrušený — chladný), s choulostivostí nálad a vnitřním napětím. Viskózní je jednotný a klidný s dosti malou citovou vzrušivostí, ale přece schopný vzteků. Do psychomodalit patří také stupeň vzrušivosti vůle (člověk snadno jednající — neschopně jednající) a zájmů poznávacích i citových (na př. snadná vzrušivost poznávací u člověka zvědavého, neschopná vzrušivost citů k osobám u člověka, který se neschopně zamiluje). Psychomodalita se týká poměru mezi podnětem a duševní reakcí a jejím časovým trváním. Tak na př. popudlivý reaguje silným afektem z malého podnětu, nerozhodný potřebuje silného podnětu, aby reagoval svou vůlí; trvalosti se týkají vlastnosti jako věrnost, houževnatost, soustředěnost v sledování myšlenek. Obecné vlastnosti psychomodální, vyznačené zejména slovem temperament (silný — slabý) se specialisují do vzrušivosti jednotlivých oblastí duševních a jednotlivých sklonů, takže mezi vzrušivostí v různých oblastech bývají značné rozdíly. Podobně na př. věrnost v přátelství nemusí být doprovázena věrností v lásce, důslednost zásad důsledností myšlenek.

Ukazuje se zde znovu, že jakmile začneme nějakou charakterovou vlastnost rozbírat, rozpadá se na zvláštní případy, které nejsou vždy téhož rázu. Pojmy charakterologické liší se tím velmi podstatně od pojmů exaktních věd. Charakterové znaky nejsou většinou nic přesného. Tak na př. i klidný člověk se někdy rozhněvá, i chladný egoista bývá někdy zachvácen sympatií. V praxi se spokojujeme tím, že určíme převládající tendenci, a nevdává nám, když jsme někdy překvapeni reakcí opačnou. Charakterolog se tím ovšem nespokojuje a snaží se, aby vystihl člověka lépe. Tak na př. zjistí, že tento chladný egoista je zachvácen sympatií, jen když vidí hochy, kteří mu připomínají jeho osud v mládí, nebo že onen klidný člověk se rozhněvá jen tenkrát, když někdo pochybuje o jeho čestnosti. Často je třeba k vysvětlení jít až k podrobným životním osudům. Charakterologie, pracující s obecnými vlastnostmi, má tedy své meze. Charakterolog musí také znáti, jak působí životní osudy a zkušenosti na utváření povahy. Ale většinou je obtížné proniknout do minulosti člověka. Rozhodující zážitky z dětství zapomíná i člověk sám.

To však neznamená, že by charakterologie byla beznadějně nepřesná. Člověka sice nelze pojmy vystihnouti, ale přece jen vědecké poznání osobnosti může dosáhnout daleko větší přesnosti než poznání obyčejné.